

ОТДѢЛЪ II.

I. КРИТИКА.

Σερραϊκά. Προσθήκη τοῖς περὶ Σερρῶν πόλεως εἰρημένοις (Βυζαντινὰ Χρονικά, I, σ. 673—683).

Ἵνα τὰ περὶ τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ γεγραμμένα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀξιοσπουδάστου συγγραφῆς Πέτρου τοῦ Παπαγεωργίου χρησιμώτερ' ἀποβῶσι τοῖς ἀσχολουμένοις περὶ τὴν ἱστορίαν ἐκείνης, ἐγὼ σήμερον ἐνταῦθα προστίθηναι καὶ ἕτερα ἅτινα σημειώματα. Καὶ δὴ πρῶτον μὲν ῥητέον, ὅτι πρότερον ἐγὼ τε καὶ ὁ Παπαγεωργίου παρεδράμομεν «Τὸ χρονικὸν τοῦ παπᾶ-Συναδινοῦ», οὗτινος εὔρε τὸ πρωτότυπον Σπυριδῶν ὁ Λάμπρος ἐν τινι κώδικι τοῦ Κουτλουμουσίου, ἐξ οὗ καὶ τεμάχῃ τινὰ τύποις ἀντιγραψάμενος ἐξεδεδώκει [Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος· τεύχος 8—ον, 1889, σ. 640—650]. Τοῦτο μὲν οὖν τὸ χρονικόν, ὡς ὁ Λάμπρος ἐφανέρωσεν, ἀναφέρεται πρὸς τε τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν καὶ πρὸς ἄλλους τινὰς τόπους τῆς Μακεδονίας· ἀναγράφει δὲ πράγματα μακεδονικὰ γενόμενα μεταξὺ τοῦ 1598-ου καὶ τοῦ 1642-ου ἔτους· ὡς δὲ τὰ νῦν ἐκδεδωμένα τεμάχῃ διδάσκουσιν, οὗτος ὁ παπᾶ-Συναδινὸς ἐγένετο λογοθέτης μὲν Σερρῶν ἔτει 1632-ῳ, σακελλάριος δὲ τῶν αὐτῶν ἔτει 1635-ῳ· τούτῳ δὲ τῷ ὑπουργήματι γνωστός ἐστι καὶ ἐκ τῆς βίβλου τοῦ Παπαγεωργίου [σ. 40]. Περὶ δὲ τῶν ἐπὶ Συναδινοῦ τῆς πόλεως ἀρχιερέων μανθάνομεν ταῦτα· ὅτι ὁ μὲν Θεοφάνης ἀρχιερεὺς ἐγένετο Σερρῶν οὐχὶ ἔτει 1603-ῳ [Παπαγ. σ. 38], ἀλλ' ἔτει 1602-ῳ, καὶ ὅτι οὗτος ἦν ἀδελφὸς τῆς μονῆς Κοσινίτζης· ὁ δὲ Δανιὴλ δις ἐχρημάτισε μητροπολίτης, τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ τῆς 17-ης ἰουλίου μηνός, ἔτους 1628-ου, μέχρι τοῦ φεβρουαρίου μηνός ἔτους 1638-ου, ὅτε καὶ συνεξωρίσθη μετ' ἄλλων τινῶν ἀρχιερέων ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ ἐκ Βερροίας, εἶτα δὲ ἀπὸ τοῦ 1639-ου ἔτους, ὡς φαίνεται, ἄχρι τοῦ 1650-οῦ ἔτους, ὡς οἱ κώδικες τῶν Σερρῶν ἐκδηλοῦσι [Παπαγ. σ. 38, 39, 40]· λέγω δὲ τὸ 1639-ον ἔτος, ἐπειδὴ τότε διωχθέντος τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου διάδοχος αὐτοῦ Παρθένιος ὁ πρῶτος ἐγένετο, οὗ τὴν ἀναγόρευσιν διενήργησαν σὺν ἄλλοις πολλοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κυρίλλου συνεξορισθέντες καὶ παρὰ γνώμην αὐτοῦ

πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπανελθόντες [πρβλ. Δελτίον, τεύχος ια', 1891, σ. 500]. Ὁ Συναδινὸς διδάσκει, ὅτι τοῦ Δανιὴλ ἐξορισθέντος ἔτει 1638-ω μητροπολίτης ἐγένετο Σερρῶν ὁ Γαλακτίων· τούτου μέντοι τὸ ὄνομα, καθὰ καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχιερέων, οἱ ἐν Σέρραις μητροπολιτικοὶ κώδικες ἀποσιωπῶσι, διὰ τὸ ὅτι πιθανῶς ὁ Γαλακτίων οὐκ ἦλθεν εἰς Σέρρας, ἢ πρὸς ὑποστήριξιν ἐν τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ τοῦ Κυρίλλου μείνας ἐν τῇ Κωνσταντίνου πόλει, ἢ πρὸς ἀναμονὴν τῶν ἐκ τῆς ἐξορίας τοῦ Δανιὴλ ἀποτελεσμάτων. Ὁ Λάμπρος σημειοῦται, ὅτι ὁ παπᾶ-Συναδινὸς ἐκτίθησι διὰ μακρῶν ἐν τῷ ῥηθέντι τοῦ Κουτλουμουσίου κώδικι τὰ κατὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Δανιὴλ. Τέλος ὁ Συναδινὸς ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις τοῦ χρονικοῦ τεμαχίσις οὐ μόνον τὰ προσεσημειωμένα διδάσκει, ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινὰ περὶ τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν, οἷον πυρκαϊάς, θανατικά, καταδρομάς καὶ τὴν ὑπὸ Τούρκων ἐρήμωσιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ταξιάρχου [1632], ἣν οἱ Σερραῖοι ἀνωκοδόμησαν ἔτει 1850-ῳ [Παπαγ. σ. 31].

Εἶτα δὲ, ἵνα τὰ περὶ τῆς μητροπόλεως τῶν Φιλίππων εἰρημένα μοι τελεώτερα γένωνται [Βυζ. Χρ. I, σ. 679—681], προστίθημι σιγίλλιον «περὶ τῶν χωρίων (τῶν) ἀποσπασθέντων ποτὲ παρὰ τῆς μητροπόλεως Φιλίππων καὶ πάλιν ἐνωθέντων», ὅπερ, ὡς ἡ τούτου μνηνεὶ χρονολογία, συνετάχθη ἔτει 1614-ω· ἔχει δὲ οὕτως¹⁾· «Τιμόθεος, ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.—Ὅτι μὲν τὰς ἐκασταχοῦ ἐπαρχίας τῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν ἀναγκάως ἐστὶν ἔχειν ἀναφαιρέτως τὰ ἐαυτῶν ἐνοριακὰ δίκαια καὶ προνόμια, τὰ ἐξ ἀρχῆς δηλονότι ἐπικρατήσαντα, καὶ ὅτι τοὺς προέδρους αὐτῶν ἐξεστὶν ἀνακαλεῖσθαι καὶ ἀνακτᾶσθαι τὰ παραλόγως καὶ ἀμετόχως ἀρπαγέντα χωρία καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῶν δίκαια, καὶ τοῦτο καλῶς καὶ προσηκόντως ἀποστολικοὶ θεῖοι κανόνες καὶ πατριαρχικοὶ διαταττόμενοι φαίνονται· ὅτι δὲ πολλοὶ τῶν κατὰ καιροὺς οἰκονομούντων τὰς ἐκκλησίας εἰς οὐδὲν τὰς ἀποφάσεις τῶν κανόνων λογιζόμενοι ἐνὸς καὶ μόνου φροντίζουσι, τοῦ παραλόγως νικᾶν καὶ τὰ ἀλλότρια παρακερδαίνειν, καὶ ἄλλοις μὲν ἐτολμήθη, μάλιστα δὲ περὶ τὴν ἐπαρχίαν Φιλίππων· καὶ γὰρ χωρία γνήσια καὶ ἐνοριακὰ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ (= τοῦ μητροπολίτου Φιλίππων) καὶ τῶν ἐρημωθειῶν ἐπισκοπῶν αὐτοῦ ἀποσπασθῆναι καὶ ἀφαιρηθῆναι ἀδίκως παρὰ τῶν προστατούντων καὶ διοικούντων τὰς μητροπόλεις Περιθεωρίου καὶ Καβάλας φαίνεται· ἅπερ εἰσὶ ταῦτα ὀνομαστί, τὸ Βασιλάκιον, τὸ Κουρουτζῆ, (τὸ) τοῦ Ζυγοστοῦ, ἡ Μποπληανή, τὸ Πολύστυλον²⁾ καὶ (τὸ) τοῦ Δουκάλου³⁾. Μὴ φέρων δὲ μηδὲ ἀνεχόμενος ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης Φιλίππων, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Μακεδονίας, κύρ Κλήμης, ὁ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος, ἠτήσατο ἔρευναν γενέσθαι περὶ τῆς ἀδίκου ταύτης κατασχέσεως. Καὶ δὴ, κατὰ τόπον σωματικῶς παραγενομένων τῶν δύο ἱερωτάτων μητροπολιτῶν καὶ ὑπερτίμων, τοῦ Σερρῶν κύρ

1) Ἀντεγράφη ἐκ τῆς Νομικῆς συναγωγῆς τοῦ Δοσιθέου, φ. 285^b Πρβλ. Σάθα, Μεσ. Βιβλ. III, σ. 559.

2) Ἰωάν. Καντακουζ. II, σ. 226 καὶ 277. G. Parthey, Hieroclis Synecd., not. 3, 574. 10, 659. Append. 61. Acta et diplomata graeca medii aevi, I, σ. 474, 475, 554.

3) Ὀνομάζετο καὶ Δοκάλον, εἶπερ ἀληθές· ὅπερ ἀμαρτύρως ἐταυτίσθη τῷ Δοξάτῳ. Σταῦρος Μερτζίδης, Αἱ χῶραι τοῦ παρελθόντος καὶ αἱ ἐσφαλμέναι τοποθετήσεις των. Ἐν Ἀθήναις [γρ. Κωνσταντινουπόλει] 1885, σ. 47.

Δαμασκηνοῦ¹⁾ καὶ τοῦ Ζιχνῶν κῦρ Ἰακώβου, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπη-
τῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, καὶ μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ ἀληθείας
ἐξετασάντων ἀκριβῶς, ἐφάνη καὶ ἀπεδείχθη ἀσφαλῶς, ὡς δι' ἀναφορᾶς αὐτῶν
ἐγγράφου ἐπιστώθημεν, ὅτι τὰ μὲν τῶν χωρίων αὐτῶν εἰσι γνήσια καὶ ἐνοριακὰ
τῆς μητροπόλεως ταύτης Φιλίππων, τὰ δὲ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτοῦ τῶν ἐρημω-
θεισῶν ἀνήκοντα αὐτῷ καὶ ὡς κανονικὸν καὶ δίκαιον ὑποκεῖσθαι τῇ μητροπόλει
Φιλίππων καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ· καὶ ἐδεήθη χορηγηθῆναι αὐτῷ ταῦτα καὶ διὰ πα-
τριαρχικοῦ γράμματος. Τούτου ἕνεκεν ἡ μετριότης ἡμῶν, τὴν αἴτησιν αὐτοῦ
μὴ παριδοῦσα, ὡς εὐλογον, γράφει καὶ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀποφαίνεται διὰ τοῦ
παρόντος αὐτῆς πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ σιγιλλιώδους γράμματος, ἵνα τὰ ὀνο-
μαστὶ ταῦτα εἰρημένα χωρία τῆς μητροπόλεως Φιλίππων, ἧτοι τὸ Βασιλάκιον,
τὸ Κουρουτζῆ, (τὸ) τοῦ Ζυγοστοῦ, ἡ Μπομπληανή, τὸ Πολύστυλον καὶ (τὸ) τοῦ
Δουκάλου, ὧσιν ὑποκείμενα ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς τῇ μητροπόλει ταύτῃ
Φιλίππων καὶ ἐξουσιάζωνται καὶ κυβερνῶνται παρ' αὐτοῦ τοῦ γνησίου ἀρχιε-
ρέως εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, μὴ τολμῶντος τοῦ τε νῦν ἱερωτάτου μητροπολίτου
Περιθεωρίου καὶ Ξάνθης καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν ἐσομένου, μήτε τοῦ προστάτου Κα-
βάλας, μήτ' ἄλλου τινός, ἐνόχλησιν τινα ποιῆσαι καὶ καθ' οἰοδῆτινα τρόπον
ἄρπασαι ἐξ αὐτῶν, ἢ εἰσελθεῖν καὶ ἀρχιερατικόν τι διαπράξασθαι, στηριζόμενος
ἐπὶ παραλόγοις δικαιώμασι· ἐπεὶ ἡ αὐτὸς ἢ ἄλλος διαπράξαι τοῦτο τολμήσων
καὶ καταπατήσων τὰ χωρία ταῦτα, τῷ παρ' ἐνορίαν ὑποπεσεῖται ἐγκλήματι,
καὶ ἔσται ἀργὸς πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως, ὡς ἄρπαξ τῶν ἄλ-
λοτρῶν καὶ ἱερόσυλος, ὀφειλόντων καὶ τῶν ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις εὕρισκομένων
ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν, νέων τε καὶ γερόντων, ἔχειν καὶ γινώσκειν γνήσιον αὐτῶν
καὶ καθολικὸν μητροπολίτην τὸν ἱερώτατον τοῦτον μητροπολίτην Φιλίππων καὶ
οὐδένα ἄλλον, καὶ αὐτῷ μόνῳ παρέχειν ὑποταγὴν καὶ εὐπείθειαν καὶ τὰ ἐκκλη-
σιαστικὰ πάντα δικαιώματα, τὰ ἀπὸ τε κανονικῶν τῶν ἱερέων, συνοικεσιῶν
πανηγύρεων, ζητίας καὶ τῶν λοιπῶν συνήθων· μηδενὸς ἐναντιουμένου αὐτῷ, ἢ
καταφρονοῦντος καὶ ἀντιλέγοντος, ἐν ἀργίᾳ ἀσυγγνώστῳ καὶ ἀφορισμῷ ἀλύτῳ
τῷ ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. Ἐφ' οἷς ἅπασιν καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν σιγιλλιῶ-
δες γράμμα ἐγένετο καὶ ἐπεδόθη τῷ διαληφθέντι ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ κῦρ
Κλήμεντι, τῷ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, εἰς
μόνιμον καὶ διηνεκῆ βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν. Ἐν ἔτει Ζ—ϖ ρ—ϖ κ—ϖ β—ϖ,
ἐν μηνὶ ἰουνίῳ ἰνδικτιῶνος ιβ' (= 1614).

Ἐν τούτῳ τῷ γράμματι μνημονεύεται προστάτης Καβάλας· οὗτος δὲ φαί-
νεται πατριαρχικὸς ἦν ἐπίτροπος καὶ τὴν θέσιν ἀρχιερέως εἶχεν ἐν τῇ πάλαι
μητροπόλει Καβάλας· ἡ γὰρ ἐπιθαλάσσιος αὕτη πόλις ὠνομάζετο πρότερον
Χριστούπολις καὶ μητρόπολις ἦν, ὡς γνωστόν, ὀνομαστή. Ἐτει δὲ 1616-ϖ παρ-
εδόθη τῷ μητροπολίτῃ Φιλίππων· κατόπιν ἐγένετο ἐξαρχία πατριαρχικῆ· ἀλλ'
ἔτει 1675-ϖ λόγῳ διατροφῆς παρεδόθη τινὶ τῶν διαθεσίμων ἀρχιερέων, τῷ
πρώτῳ Δράμας μητροπολίτῃ Γερμανῷ [Κ. Σάθα, Μεσαιων. Βιβλιοθ. III, σ. 601].
Τὴν δ' ἔνωσιν τῆς Καβάλας μετὰ τῆς μητροπόλεως τῶν Φιλίππων ἀναγράφει
γράμμα πατριαρχικόν, ἔχον ὡδε²⁾. «† Τιμόθεος, ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κ/πό-

1) Π. Παπαγεωργίου, Αἱ Σέρραι, σ. 38, 39.

2) Ἐκ τῆς Νομικῆς συναγωγῆς, φ. 286^b. Πρβλ. Σάθα, Μεσαιων. Βιβλιοθ. III, σ. 560.

λεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμηνικός πατριάρχης.—Ἐπειδὴ ἡ μητρόπολις Καβάλας ἀπὸ χρόνων πολλῶν ἡρημώθη εἰς τὸ παντελὲς καὶ ἐπιστάτην ἴδιον ἀρχιερέα οὐ δύναται ἔχειν, εἰς εὐλογία καὶ ἀγιασμὸν τῶν ἐκεῖ καταλειφθέντων ὀλίγων χριστιανῶν, τούτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν ἀποφαίνεται, ἵνα ἡ Καβάλα, ὡς εἴρηται, ὑπάρχη ἠνωμένη εἰς τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν Φιλίππων καὶ ἔχη ὁ αὐτὸς ἱερώτατος Φιλίππων κῦρ Κλήμης, ὁ ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργός, ἀρχιερατεύειν ἐν αὐτῇ καὶ ἐκτελεῖν ἅπαντα τὰ ἀρχιερατικὰ μετὰ τῆς τοῦ ἱεροῦ συνδρόνου ἐγκαθιδρύσεως, κρίνειν τε πᾶσαν ἐμπίπτουσαν ἐκκλησιαστικὴν ὑπόθεσιν καὶ εἰς τὸν τοῦ δικαίου τόπον ἀποκαθιστᾶν, παρ' οὐδενὸς ἐναντιούμενος ἐν ἀργίᾳ καὶ ἀφορισμῷ. Ὁθεν καὶ εἰς ἀσφάλειαν ἐδόθη καὶ τὸ παρὸν ἐν ἔτει Ζ—Ϝ ρ—Ϝ κ—Ϝ ε—Ϝ, ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ιε' (= 1616).

Περὶ δὲ τῆς νῦν καταστάσεως τῆς πόλεως τῶν Σερρῶν ὄρα Γεωργίου Τσιάκκα «μονογραφίαν περὶ Σερρῶν» [Ἀθῶν. Παλαιολόγου Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς, ἐν Κ/πόλει 1882, σ. 266—270], τὴν ἀνωνύμου τινὸς ἀρχιερέως ὠφέλιμον πραγματείαν, ἧς ἡ ἐπιγραφή «Ἡ ἐπαρχία Σερρῶν κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διαίρεσιν καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν» [Ἡμερολ. τῆς Ἀνατολῆς, 1885, σ. 158—166], καὶ μάλιστα τὴν ἀνώνυμον ὡσχύτως, ἀλλὰ χρησιμωτάτην «Στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ περιφερείᾳ Σερρῶν καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μακεδονίᾳ πόλεων καὶ κομποπόλεων Μελενίκου, Νευροκόπου, Πετρίτσας, Δεμιρ-ισσαρίου, Κάτω-Τζουμαγιάς, Ἀλιστράτης καὶ Ῥοδολείβους» [Νεολόγος Κ/πόλεως, 1885, ἀριθ. 4861, 4863, 4864 καὶ 4866].

Ἄ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς.

Α. Α. Дмитриевскій, *Богослужение страстной и пасхальной седмицы во св. Иерусалимѣ IX—X в.* Казань. 1894. 8°. XVI+426+16 стр. Цѣна 2 р. 50 коп.

Новая книга А. А. Дмитриевского посвящена изучению вновь открытаго, весьма важнаго и любопытнаго, литургическаго памятника, а именно: устава церковныхъ службъ, совершавшихся въ X в. на святыхъ мѣстахъ въ Иерусалимѣ во дни страстной недѣли и недѣли св. Пасхи. Иерусалимъ, городъ полный воспоминаніями о жизни, страданіяхъ и воскресеніи Иисуса Христа, особенно съ IV в., когда были открыты и украшены священные памятники, постоянно привлекалъ къ себѣ множество христіанскихъ паломниковъ, которые собирались сюда со всѣхъ концовъ христіанскаго міра по преимуществу въ то время года, на которое падаетъ воспоминаніе о послѣднихъ дняхъ жизни Спасителя. Во время пребыванія паломниковъ въ Иерусалимѣ всѣ благочестивыя упражненія ихъ состояли въ посѣщеніи мѣстъ, ознаменованныхъ священными воспоминаніями и въ освѣженіи для себя этихъ воспоминаній посредствомъ молитвъ и чтеній. Иерусалимская церковь приходила къ нимъ въ этомъ случаѣ на помощь. Еще въ IV в. она выработала довольно сложный и полный драматизма ритуаль богослуженія на эти знаменательные дни.